

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE YAPI, İŞLEV VE ANLAM İLİŞKİLERİ AÇISINDAN CÜMLE GRUPLARI VE CÜMLE TÜRLERİ ÜZERİNE BİR DENEME-I

Ahmet AKÇATAŞ*

Özet

Birbiriyle tamamlama, açıklama veya yorumlama ilişkileri kurarak bütünleşen cümle birlikliklerine cümle grubu diyoruz. Bu çalışmada neden-sonuç, açıklama, örnek, amaç, karşılaştırma, karşıtlık adlı altı bağlantı şekli, örneklerle değerlendirilerek cümle grupları incelenmiştir. Ayrıca bunlar, kuruluşlarına göre basit ve birleşik cümle grubu olmalarına göre değerlendirilmiştir. Böylece cümle grupları ve kuruluşları tespit edilmiştir.

Anahtar sözcükler: Cümle grubu, bağımlı cümle, bağımsız cümle, iç bağ, anlam ilişkisi,

Abstract

Sentence group is the synergies of sentence which construct the relations of explanation, interpretation and completion with themselves. Thus, these the synergies of sentence integrate. Sentence groups have analysed by evaluating reason-result, explanation, example, aim, comparison and contrariness with examples in this study. Moreover, according to corporation and simple and combined of sentence groups, these sentences have evaluated. Thus, sentence groups and corporations have determined.

Key words: Sentence group, dependent sentence, independent sentence, inside connection, meaning relation

Metinler incelendiğinde bazı cümlelerin bir durumu, düşünceyi, olayı tek başına anlattığı görülür. Bazı cümleler ise, birbirini tamamlar, açıklar veya yorumlar. İşte aralarında bu şekilde ilişkiler kurarak bütünleşen cümle birlikliklerine cümle grubu diyoruz.

* Doç. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi.

Dil bilgisi kitaplarında cümleyi dilin en büyük birimi olarak görmek gelenek olduğu için cümle grupları konusu bulunmamakta veya çok az yer almaktadır. Ancak anlama sorunlarının temelinde, cümlelerin aralarındaki anlam ilişkilerinin fark edilmemesi yatmaktadır. Bu sebeple dil incelemelerinde cümle gruplarının da incelenmesi ve dil bilgisi derslerinde bunların öğrencilere metin boyutunda uygulamalar yaptırılarak kavratılması gerekmektedir.

Dil bilimcilerin sözce dediği cümle grubu için (Vardar1988: 189), Kerime Üstünova, *Dede Korkut Destanları ve Cümleden Büyük Birlikler* adlı çalışmasında *cümleden büyük birlik* terimini kullanıyor (Üstünova1998: 2). Biz farklı olarak bu cümleleri bağımlı cümle şeklinde değerlendiriyoruz ve her bağımlı cümle için yapı olarak cümle grubu oluşturduğunu iddia ediyoruz.

“*Her insan, bazen hata yapar.*” cümlesi, tek başına kullanıldığında bağımsız basit bir cümledir. Yine “*Aşağıdan büyük bir gürültü geldi.*” cümlesi basit ve bağımsızdır.

1. Örnek:

(1) “*Kapı çalındı.*”

(2) “*İçeri iki çocuklu bir kadın girdi.*”

2. Örnek:

(1) “*Kapıcı geldi.*”

(2) “*Bütün kömürleri aşağıya indirdi.*”

3. Örnek:

(1) “*Pencere açılmış.*”

(2) “*Kuşlar, dışarı kaçırılmış.*”

Bu cümle çiftleri ise, bağımlı basit cümle grubu oluşturmaktadır. İkinci cümleler, ilk cümleleri arda arda gelen fiiller şeklinde tamamlamaktadır. Yani noktalarla ayrılmış basit cümleler gibi görülseler de aslında bir bütün oluşturuyorlar. Bu yüzden de birlikte birer cümle grubudurlar.

Aşağıdaki cümleler ise, sıralı birleşik cümledir fakat anlam olarak önceki örneklerden farksızdır. Yani yapı olarak farklı, anlam olarak aynı olan cümlelerdir:

“*Kapı çalındı, içeri iki çocuklu bir kadın girdi.*”

“*Kapıcı geldi, bütün kömürleri aşağıya indirdi.*”

“*Pencere açılmış, kuşlar dışarı kaçırılmış.*”

İşte biz, bu şekildeki birleşmelere de cümlecik grubu diyoruz. Bu yapı farklılığını dikkate alarak tasnif yaparken sıralı birleşik cümle yapısı varsa bağımsız cümle iç bağı, ayrı ayrı düzenlenmişlerse grup cümleler bağı başlığını kullandık.

Cümle gruplarını, anlam bakımından incelerken, cümle parçaları arasındaki ilişkileri incelememiz gerektiğini düşündük. Daha önce *Cümle Bağlayıcıları* adlı tez (Öküzücü:1988), bu cümleleri bağlayan yapı unsurlarını incelemişti. Biz de onları anlam olarak birleştiren, bütünleştiren unsurları inceledik. Aslında okuma ve anlamayı geliştirmek için cümle grupları arasındaki ilişkileri bilmek gerektiğinin farkına varan üniversiteye hazırlık kitabı yazarları, eserlerinde bu konuya geniş bir şekilde yer vermeye başladılar. Ancak gramer ve orta öğretim kitaplarında, hatta üniversitede bu konuya rastlayamıyoruz. İşte bu sebeple, cümle grubu konusunun tartışmaya açılması amacıyla, cümle gruplarını oluşturan cümleler arasındaki anlam ilişkilerini tasnif ettik ve bunları örnek cümlelerle açıklamaya çalıştık.

Cümle gruplarını oluşturan cümleler arasındaki anlam ilişkilerini incelemeye geçmeden önce bunları, başlıklar hâlinde belirleyelim (Duymaz; Turan 2006:85):

1. Neden - Sonuç Bağı,
2. Açıklama Bağı,
3. Örnek Bağı,
4. Amaç Bağı,
5. Karşılaştırma Bağı,
6. Karşıtlık Bağı.¹

Bu anlam ilişkilerini Türkiye Türkçesinden cümle örnekleri üzerinde incelediğimizde şu verilere ulaştık:

1. Neden - Sonuç Bağı:

Neden - sonuç bağıyla kurulmuş bağımlı cümlelerden biri diğerinin gerekçesini taşır. Bir olayın, durumun nedeni ve sonucunu taşıyan cümle ve cümlecikler arasında böyle bir anlam ilişkisi kurulur. Böylece neden - sonuç ilişkisine dayalı cümle grubu oluşmuş olur.

Neden - sonuç bağı, ya sıralı cümlede cümlecik grupları ya da ayrı cümlelerden oluşmuş cümle grupları kurar:

1.1. Bağımsız Cümle Neden-Sonuç İç Bağı

Eğer neden - sonuç bağı kuran cümleler, tek cümle yapısında sıralanmışsa bağımsız cümle neden-sonuç iç bağı söz konusudur:

¹ Bu bağlar, anlam bilgisi konusunda kabul gören başlıklar esas alınarak belirlenmiştir.

“Köy romanlarında yerel ağız kullanmak gerektiğine inandığı için köyü konu alan romanlarında yerel ağızla söyleyişleri çok kullanıyor.”

“Onsuz hayatın anlamsız kaldığını anladığı için sevdiğinin yaşadığı o şirin köye dönmeye karar verdi.”

“Yumurta iriliğinde kara bir taş, Mehmet’i tam sol kulağının arkasından vurduğu için kendini salıverdi, bulaşıkları yıkamak için kaynatılan su kabının üstüne düştü.”

Bu cümleler, neden – sonuç ilişkisiyle kurulmuştur. Bu tür cümlelere neden - sonuç iç bağı bağımsız girişik birleşik cümle diyebiliriz.

1.2. Grup Cümleler Neden-Sonuç Bağı

Eğer bu neden - sonuç bağı, birbirine bağımlı cümleler arasında ise grup cümle neden - sonuç bağı oluşturur:

(1) *“Köy romanlarında yerel ağız kullanmak gerektiğine inanıyor.”*

(2) *“Köyü konu alan romanlarında yerel ağızla söyleyişleri çok kullanıyor.”*

Burada girişik bağımlı iki cümlenin neden – sonuç bağıyla kuruluşu görülmektedir. Yine şu örneklerde de grup cümleler, neden - sonuç bağıyla bağlantılıdır:

Örnek:

(1) *“Onsuz hayatın anlamsız kaldığını anladı.”*

(2) *“Sevdiğinin yaşadığı o şirin köye dönmeye karar verdi.”*

2. Örnek:

(1) *“Yumurta iriliğinde kara bir taş, Mehmet’i tam sol kulağının arkasından vurmuştu.”*

(2) *“Kendini salıverdi, bulaşıkları yıkamak için kaynatılan su kabının üstüne düştü.”*

Bütün neden – sonuç bağı cümle yapıları, şu şekilde sınıflanabilir:

1. Neden – sonuç bağımlı basit cümle grubu
2. Neden – sonuç bağımlı birleşik cümle grubu
 - 2.1. Neden – sonuç bağımlı sıralı birleşik cümle grubu
 - 2.2. Neden – sonuç bağımlı şartlı birleşik cümle grubu

- 2.3. Neden – sonuç bağımlı kili birleşik cümle grubu
- 2.4. Neden – sonuç bağımlı iç içe birleşik cümle grubu
- 2.5. Neden – sonuç bağımlı girişik birleşik cümle grubu

2. Açıklama Bağı:

Bir cümlelerin genel bir ifadeyle, kısa olarak anlattığı yargıyı veya belirsiz bir sözle belirlediği durumu, bir başka cümle açıklayabilir. Ya da birleşik cümle yapısında bir cümleciğin yargısı veya anlattığı, başka bir cümlede açıklanabilir. İşte bu şekilde kurulan bağımlı cümle grupları arasındaki bu bağa, açıklama bağı denir. Cümle içi ve cümleler arasında kuruluşuna göre açıklama bağı, şu şekilde inceleyebiliriz:

2.1. Bağımsız Cümle Açıklama İç Bağı

Açıklama bağı kuran cümleler, sıralı cümle yapısında düzenlenmişse, bağımsız cümle açıklama iç bağı söz konusudur. Aslında bu yapıda ayrı cümleler, noktalama işaretleriyle birleştirilmiştir. Ayrı cümleler birleştirilerek bağımsız veya bağımlı bir açıklamalı sıralı birleşik cümle elde edilebilir:

*“Hiçbir şey, ak ya da kara diye ayırlamaz onun romanında;
mutluluklar, hüznler, sevinçler, acılar, iç içe yaşanır.”*
*“Fırsat vardı ve isteklerini sıralayacaktı; kitap, çorap,
ayakkabı, telefon kartı, biraz para.”*

2.2. Grup Cümleler Açıklama Bağı

Eğer açıklama bağı kuran cümleler, ayrı cümleler hâlinde sıralanmışsa grup cümleler açıklama bağı söz konusudur:

1. Örnek

- (1) *“Hiçbir şey, ak ya da kara diye ayırlamaz onun romanında:”*
- (2) *“Mutluluklar, hüznler, sevinçler, acılar, iç içe yaşanır.”*

2. Örnek

- (1) *“Fırsat vardı ve isteklerini sıralayacaktı:”*
- (2) *“Kitap, çorap, ayakkabı, telefon kartı, biraz para.”*

Bu iki örnekte bağımlı iki basit cümlelerin oluşturduğu açıklama cümle grupları görülmektedir.

Cümle çeşitlerini, açıklama bağında da aynı şekilde sınıflandırabiliriz:

- 1. Açıklama bağımlı basit cümle grubu
- 2. Açıklama bağımlı birleşik cümle grubu

- 2.1. Açıklama bağımlı sıralı birleşik cümle grubu
- 2.2. Açıklama bağımlı şartlı birleşik cümle grubu
- 2.3. Açıklama bağımlı kili birleşik cümle grubu
- 2.4. Açıklama bağımlı iç içe birleşik cümle grubu
- 2.5. Açıklama bağımlı girişik birleşik cümle grubu

3. Örnek Bağı:

Bir cümlede veya cümlecikte savunulan bir düşünce, başka bir cümlede veya cümlecikte örnek verilerek desteklenebilir. Çeşitli anlatım türlerinde örnek bağı sıkça kullanılır. Yine basit bağımlı cümleleri ve bağımlı veya bağımsız birleşik cümleleri, bu bağa göre inceleyebiliriz:

Örnek bağı, cümle içinde ve cümleler arasında olmak üzere iki şekildedir. Cümle içinde bağımsız cümlelerin cümlecikleri arasında görülür. Cümleler arasında ise cümle grupları oluşturur.

3.1. Bağımsız Cümle Örnek İç Bağı

Örnek bağı kuran cümleler, sıralı cümle yapısında düzenlenmişse bağımsız cümle örnek iç bağı söz konusudur. Aslında bu yapıda ayrı cümleler, noktalama işaretleriyle birleştirilmiştir. Ayrı cümleler birleştirilerek bağımsız veya bağımlı bir açıklamalı sıralı birleşik cümle elde edilebilir:

“*Soluk alışımız, kan alışımız, renklere bağlı olarak değişebilir;*

örneğin renklere açık mavi, gevşetici ve rahatlatıcı; koyu mavi, uyarıcıdır.”

“*Bizim kültürümüzde davranışlarımız yoluyla büyüklerimize*

duyduğumuz saygıyı gösteririz; mesela bir büyüğümüz odaya girdiğinde toparlanır, hatta ayağa kalkarız.”

Bu iki cümlede “*örneğin*” ve “*mesela*” bağlaçları ile bağlanan cümlecikler arasında, bağımsız cümle iç bağı kurulmuştur.

3.2. Grup Cümleler Örnek Bağı

Örnek bağı kuran cümleler, ayrı cümleler hâlinde sıralanmışsa grup cümleler açıklama bağı söz konusudur:

(1) “*Soluk alışımız, kan alışımız, renklere bağlı olarak değişebilir.*”

(2) “*Renklere açık mavi, gevşetici ve rahatlatıcı; koyu mavi, uyarıcıdır.*”

Burada girişik bir cümle ile sıralı bir cümle; örnek bağıyla, cümle grubunu oluşturmaktadır.

(1)“*Bizim kültürümüzde davranışlarımız yoluyla büyüklerimize duyduğumuz saygıyı gösteririz.*”

(2)“*Bir büyüğümüz odaya girdiğinde toparlanır, hatta ayağa kalkarız.*”

Bu örnekte ise girişik cümle ile bir karma cümle, örnek bağı cümle grubu şeklinde anlam olarak bütünleşmiştir.

Örnek bağıının tasnifi de benzer şekildedir:

1. Örnek bağıımlı basit cümle grubu
2. Örnek bağıımlı birleşik cümle grubu
 - 2.1. Örnek bağıımlı sıralı birleşik cümle grubu
 - 2.2. Örnek bağıımlı şartlı birleşik cümle grubu
 - 2.3. Örnek bağıımlı kili birleşik cümle grubu
 - 2.4. Örnek bağıımlı iç içe birleşik cümle grubu
 - 2.5. Örnek bağıımlı girişik birleşik cümle grubu

3. Amaç Bağı

Bir cümlede veya cümlecikteki fiilin başka bir cümlede veya cümlecikte amaç ve amacın hedefi sonuç ilgisiyle bağlandığı yapılarıdır. Bu bağ, amaç kısmına “Hangi amaçla?” sorusunun sorulmasıyla bulunur. İlk unsura amaç, ikinci unsura sonuç kısmı denir.

Amaç bağı, cümle içinde ve cümleler arasında olmak üzere iki şekildedir. Cümle içinde bağımsız cümlelerin cümlecikleri arasında görülür. Cümleler arasında ise, cümle grupları oluşturur.

4.1. Bağımsız Cümle Amaç İç Bağı

Amaç anlamı veren “için, diye, üzere” son çekim edatlarının kurduğu cümle içi bağlardır:

“*Bu hedefe ulaşmak için gençliğini, her şeyini feda etti.*”

“*Telefonunu danışmadan almak üzere gitmişti.*”

“*Seninle konuşayım diye buraya geldim.*”

Ayrıca “-mAk istemek”, “-mAYI hedeflemek” yapıları da, sondaki amaç kısmına ulaşma yolunu cümledeki zarfla belirler:

“*Size bu soruyu sorarak, asıl gerçekleri bulmanıza yardım etmek istiyorum.*”

“Bu ülkeye her yıl belli miktarda yardım ederek, onun ekonomik seviyesini yükseltmeyi hedefliyoruz.”

4.2. Grup Cümleler Amaç Bağı

Art arda gelen cümlelerden sonuncusunun yüklemi, bu bağı kurar. Biz bu bağı kuruluşunu, C+b.+C(... Y(amaçla-, hedefle- vb.) şeklinde gösterebiliriz. Yani açıklama bağlacıyla bağlanmış iki cümleden ikincisinin “amaçla-, hedefle-” gibi anlamlar taşıyan bir yüklem almasıyla kurulur:

1. Örnek:

(1) *“Siz e bu soruyu soruyoruz.”*

(2) *“Çünkü asıl gerçekleri bulmanızı amaçlıyoruz. / bulmanıza yardım etmek istiyoruz.”*

2. Örnek:

(1) *“Bu ülkeye her yıl belli miktarda yardım ediyoruz.”*

(2) *“Böylece onun ekonomik seviyesini yükseltmek istiyoruz.”*

Cümle çeşitlerini, amaç bağında da aynı şekilde sınıflayabiliriz:

1. Amaç bağımlı basit cümle grubu
2. Amaç bağımlı birleşik cümle grubu
 - 2.1. Amaç bağımlı sıralı birleşik cümle grubu
 - 2.2. Amaç bağımlı şartlı birleşik cümle grubu
 - 2.3. Amaç bağımlı kili birleşik cümle grubu
 - 2.4. Amaç bağımlı iç içe birleşik cümle grubu
 - 2.5. Amaç bağımlı girişik birleşik cümle grubu

4. Karşılaştırma Bağı

Cümleler veya cümlecikler, iki farklı varlığı, olayı ya da durumu birbiriyle örtüşen, birbirine benzeyen veya karşıt yönleriyle zayıflık, üstünlük, eşitlik şekliyle kıyaslar. İşte bu kıyaslama ile kurulan bağa, karşılaştırma bağı denir.

Karşılaştırma bağı da hem cümle içinde iç bağlar kurarken, hem dışarıda cümle grupları oluşturabilir. Bu yüzden, karşılaştırma bağı da iki şekildedir:

1.1. Bağımsız Cümle Karşılaştırma İç Bağı:

Bu karşılaştırma bağı, cümle içinde uygun unsurları toplayarak önce edat grubu, sonra zarf tümleci kuran “daha, en, gibi, kadar, Ø” sözcükleriyle birlikte “-dAn, -ki, -kinden, Ø” ekleriyle kurulur.

EK	SÖZCÜK
-A göre	Ø
-dAn	daha
-kinden	en...
Ø	gibi
-ki	kadar

“İlk evi, öncekinden daha büyüktü.”

“İncir, Ege'nin en çok sevilen meyvesidir.”

“Okulda, hayattaki kadar geniş uygulama alanlarına sahip değildik.”

“Yazın Afyon'da havalar, Uşak'a göre daha serindir, diyebiliriz..”

“İşten ayrılınca senin durumun da arkadaşınki gibi olacak.”

1.2. Grup Cümleler Karşılaştırma Bağı:

Cümle içi bağlantı kuran unsurlar, yanyana gelmiş cümleler arasında da karşılaştırma bağı kurarlar. Böylece karşılaştırmaya dayalı cümle grupları oluşur.

1. Örnek:

(1) *“Pazartesileri çalışırdı.”*

(2) *“Salıları daha çok çalışırdı.”*

2. Örnek:

(1) *“Evde yalnız oturmayı severim.”*

(2) *“Dışarıda dolaşmak, en sevdiğim şeydir.”*

3. Örnek:

(1) *“Okullar açılacak.”*

(2) *“Senin işlerin yoğunlaşacak.”*

(3) *“Benimkiler de en az seninkiler kadar yoğun olacak.”*

4. Örnek :

(1) *“O, şehrin en zenginiydi.”*

(2) *“Hüsnü Bey, ona göre daha zengin sayılırdı.”*

Cümle çeşitlerini, karşılaştırma bağında da aynı şekilde sınıflayabiliriz:

1. Karşılaştırma bağımlı basit cümle grubu
2. Karşılaştırma bağımlı birleşik cümle grubu

- 2.1. Karşılaştırma bağımlı sıralı birleşik cümle grubu
- 2.2. Karşılaştırma bağımlı şartlı birleşik cümle grubu
- 2.3. Karşılaştırma bağımlı kili birleşik cümle grubu
- 2.4. Karşılaştırma bağımlı iç içe birleşik cümle grubu
- 2.5. Karşılaştırma bağımlı girişik birleşik cümle grubu

6. Koşul Bağı

Eğer bağımlı cümleler arasında veya bağımsız cümlelerin kendi içlerindeki cümlecikler arasında bildirdikleri fiil veya durumun gerçekleşmesinde birbirleri arasında koşula bağlanma oluşmuşsa, bu bağ oluşur. Bu bağ, şart kısmıyla bu şarta bağlı olan kısmı birine bağlar.

Bağımsız cümlelerde, şartlı birleşik cümleler bu gruba girerken yine ayrı cümleler de koşula bağlı cümle grupları oluşturabilir.

Cümle içinde ve cümleler arasında kuruluşuna göre koşul bağı şu şekilde incelenebilir:

1.1. Bağımsız Cümle Koşul İç Bağı

Koşul bağı, cümle içinde *-sA* eki yanında “-*IncA*, -*dlkçA*, -*dlğIndA* / -*dlğIndA* ekleriyle, “yoksa, ama, ancak” bağlaçlarıyla kurulabilir.

“Zamanında gelirse, daha iyi bir yer bulur.”

“Bu öğrenci, çalışma ortamını bulunca, çok başarılı olabilir.”

“Kitap okudukça dünyaya bakışın değişir.”

“Telefonunu açık tut, yoksa sana ulaşamayız.”

“Öğrencileri tahtaya kaldırdığında daha iyi tanırırsın.”

“Dışarı çıkabilirsin, fakat önce ödevlerini bitirmelisin.”

1.2. Grup Cümleler Koşul Bağı

Cümlelerin birbirine koşul bağıyla bağlanması da cümle içi bağa benzer. Ancak burada sadece bağlaçlar kullanılır:

1. Örnek:

(1) *“İnsanlara kendinizi sevdirebilirsiniz.”*

(2) *“Ama önce siz onları sevmelisiniz.”*

2. Örnek:

(1) *“Akşam ışıkları söndürme.”*

(2) *“Yoksa eve giremeyiz.”*

3. Örnek:

- (1) “*Elbisen dikkatimi çekmişti.*”
 (2) “*Bu sayede seninle tanışmıştım.*”

Cümle çeşitlerini, koşul bağında da aynı şekilde sınıflayabiliriz:

1. Koşul bağımlı basit cümle grubu
2. Koşul bağımlı birleşik cümle grubu
 - 2.1. Koşul bağımlı sıralı birleşik cümle grubu
 - 2.2. Koşul bağımlı şartlı birleşik cümle grubu
 - 2.3. Koşul bağımlı kili birleşik cümle grubu
 - 2.4. Koşul bağımlı iç içe birleşik cümle grubu
 - 2.5. Koşul bağımlı girişik birleşik cümle grubu

6. Karşıtlık Bağı

Birbirine karşıt iki durumu bir arada veren cümle veya cümleciklerdir. Bu cümlelerde genellikle aynı varlığın birbirine karşıt durumları bir arada verilmektedir. Bunun yanında farklı varlıkların karşıt durumları da bir arada verilebilir.

Karşıtlık bağı da diğer yapılardaki iki cümle içinde ve cümleler arasında görülebilir.

6.1. Bağımsız Cümle Karşıtlık İç Bağı

Karşıtlık durumlar, oluşlar, aynı cümle içinde değişik durumları anlatmak için kullanılır:

“*Romanın başlangıcındaki dağınıklık, sonlara doğru yerini görkemli bir anlatıma bırakıyordu.*”

“*Kışın sıkıntıdan bunalan çocuklar, baharda şen kahkahalarla sokakları doldurur.*”

6.2. Grup Cümleler Karşıtlık Bağı

Karşıtlık bağı, cümle grubu oluşturmada sıkça kullanılan bir bağıdır. Zıt durumlar, bazen zıt anlamlı cümlelerle verilerek kurulur. Aralarında karşıtlık bağı bulunan cümleler, “fakat, ama, lakin, ancak” gibi karşıtlık bildiren bağlaçlarla düzenlenir veya bunlar, derin yapıda anlamca mevcuttur:

1. Örnek:

- (1) “*Irmaklar, derin boğazlara girince coşup köpürüyordu.*”
 (2) “*Ama düze inince miskinleşiyordu.*”

2. Örnek:

(1) “Adam, gençliğinde buraları çok iyi bilirdi.”

(2) “Ama yıllar geçmiş artık hafızası, onu şaşırtıyordu.”

3. Örnek:

(1) “O, bir ay sonra parayı getireceğini söyledi.”

(2) “Lakin hâlâ getirmedi.”

Cümle çeşitlerini, karşıtlık bağında da aynı şekilde sınıflayabiliriz:

1. Karşıtlık bağımlı basit cümle grubu
2. Karşıtlık bağımlı birleşik cümle grubu
- 2.1. Karşıtlık bağımlı sıralı birleşik cümle grubu
- 2.2. Karşıtlık bağımlı şartlı birleşik cümle grubu
- 2.3. Karşıtlık bağımlı kili birleşik cümle grubu
- 2.4. Karşıtlık bağımlı iç içe birleşik cümle grubu
- 2.4. Karşıtlık bağımlı iç içe birleşik cümle grubu
- 2.5. Karşıtlık bağımlı girişik birleşik cümle grubu

Sonuç:

Yapılan araştırmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Neden - sonuç, açıklama, örnek, amaç, karşılaştırma, karşıtlık adlı altı bağ şekli, örnekler üzerinde cümle içi ve cümleler arasında kurulmalarına göre incelenmiştir. Aynı zamanda cümleler arasında kuruluşa göre basit ve birleşik cümle grubu olmalarına göre tasnif edilmiştir. Böylece cümle grupları ve kuruluşları tespit edilmiştir.

2. Okuma sırasında cümleleri birer birer anlamaya çalışmak, eğitimde; birbirine bağlı cümleleri dil bilgisinin dışında değerlendirmek, bilimde sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Bu makale, hem cümle grubu konusuna dikkat çekmekte hem de cümle gruplarının kuruluşunu belirlemeye çalışmaktadır.

3. Okuma teknikleri kazandırılırken cümle içinde cümlecikler arasında ve cümle grubu oluşturan cümleler arasında tespit edilen bu anlam bağları konusunda öğrenciler bilinçlendirilirse, okuma-anlama sorunları büyük ölçüde çözülecektir.

4. Cümle, en büyük dil birliği değildir. Bu yüzden dil bilgisi kitaplarında cümle grubu konusu da yer almalıdır.

Kaynakça

- DUYMAZ, Enes ve TURAN, Abdülkadir (2006), *Türkçede Anlam Bilgisi*, Birleşik Kitabevi, Ankara.
- ÖKÜZCÜ, İbrahim (1989), *Türkçede Cümle Bağlayıcıları*, Ankara: Gazi Üniversitesi: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- ÜSTÜNOVA, Kerime (1998), *Dede Korkut Destanları ve Cümleden Büyük Birlikler*, Alfa Yayın Dağıtım , İstanbul.
- VARDAR, Berke (1988), *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, ABC Kitabevi, Birinci Basım, İstanbul.